

Evaluation of the Role and Performance of Formal and Informal Social Organizations in the Prevention of Recidivism with an Emphasis on the Social Rehabilitation Programs of Criminals in the Prison environment (Case of Study: Social and Support Organizations under the Supervision of the Judiciary)

*Shahnaz Haghypour*¹, *Ghodratollah Khosroshahi*^{2*}, *Mohammad Hossein Pouryani*³

1. Department of Law, Naragh branch, Islamic Azad University, Naragh, Iran.
Email: sh.haghypour64@gmail.com

2. Department of Law, Isfahan University, Isfahan, Iran

*. Corresponding Author: Email: gh.khosroshahi@ase.ui.ac.ir

3. Department of Sociology, Naragh branch, Islamic Azad University, Naragh, Iran
Email: mhpouryani@yahoo.com

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

DOI:

10.22034/JCLC.2024.417962.1913

Received:

30 September 2023

Accepted:

13 January 2024

Published:

5 March 2024

ABSTRACT

This Research Aims to Evaluate the Role and Performance of Formal and Informal Social Organizations in the Prevention of Recidivism with an Emphasis on Social rehabilitation programs for criminals in the prison environment. The findings of this Research Showed that the Implementation of International Norms as one of the Social Rehabilitation Programs in the Prison Environment has not been Effective in Preventing the Recidivism of Criminals, Correctional Programs in the Prison as one of the Social Rehabilitation Programs in the Prison Environment, in the Prevention It has been Effective in the Recidivism of Criminals, the Assessment of Criminals as one of the Social Rehabilitation Programs in the Prison Environment has been Effective in Preventing

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

the Recidivism of Criminals, the Pre-Release Programs and Measures as one of the Social Rehabilitation Programs in the Prison Environment, in In Order to Prevent Criminals from Repeating their Crimes, the Ranking of Social Rehabilitation Programs for Criminals in the Prison Environment in terms of Importance from the Point of view of Official and Unofficial Social Organizations are: 1. Evaluation of Criminals 2. Correctional Programs in Prison 3. Pre-release Programs and Measures 4. Implementation of International norms. The Performance of Formal and Informal Social Organizations in the Programs of Social Rehabilitation of Offenders in the Prison Environment is Relatively Favorable and in General, It can be Concluded that the Performance of Formal and Informal Social Organizations in the Programs of Social Rehabilitation of Offenders in the Prison Environment has not had much Strength and Intensity.

Keywords: Social Rehabilitation, Criminals, Prison, Prevention, Recidivism.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Evaluating the role and performance of formal and informal social organizations in preventing the recurrence of crime with emphasis on delinquent social rehabilitation programs (Case study: social and support organizations under the supervision of the judiciary)", Islamic Azad University, Naragh unit, Faculty of Humanities, Department of Law, Naragh, Iran.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Shahnaz Haghypour: Conceptualization, Methodology, Software, Formal analysis, Investigation, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization.

Ghodratollah Khosroshahi: Validation, Formal analysis, Data Curation, Writing - Review & Editing, Supervision, Project administration.

Mohammad Hossein Pouryani: Formal analysis, Writing - Review & Editing, Visualization.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Haghypour, Shahnaz, Ghodratollah Khosroshahi & Mohammad Hossein Pouryani. "Evaluation of the Role and Performance of Formal and Informal Social Organizations in the Prevention of Recidivism with an Emphasis on the Social Rehabilitation Programs of Criminals in the Prison environment (Case of Study: Social and Support Organizations under the Supervision of the Judiciary)" *Journal of Criminal Law and Criminology* 11, no. 22 (March 5, 2024): 283-314.

Extended Abstract

The means of dealing with crimes in criminal law are all punishments and security measures. General and specific intimidation, neutralizing and punishing traditional functions and reforming, treating or rehabilitating criminals are modern functions of punishment, and their usefulness and success are examined in criminology.

Correction and rehabilitation requires consideration of the personality of the criminal in different stages of criminal justice with the aim of matching the answers with his objective and personal characteristics.

It is in this way that next to the criminal case of the perpetrator, the case of the personality which includes his psychological, physical, family, occupational, etc. characteristics becomes important.

The social reintegration of the criminal is used in two narrow and broad meanings: readmission in the narrow sense means all kinds of support for prisoners after release and release from prison with the aim of facilitating their return to society and readmission in the broad sense, a set of penal interventions, from provisioning appointments It includes the implementation of custodial punishment as well as the post-criminal phase, so that the person does not return to the criminal justice system; Interventions that pay attention to the social human aspects of the offender in the criminal environment in addition to the crime committed.

Correction and social reintegration of criminals as a humanitarian measure has a privileged position in the United Nations criminal policy.

In fact, on the one hand, the United Nations, since 1955, has included "criminal reformation" in the title of its five-year congresses, that is, crime prevention and criminal reformation congresses, but the teachings and findings of criminology, social reaction and the publication of the results of evaluation studies The reformation of criminals, especially Martinson's research, showed that the mission of rehabilitation, like the traditional functions of punishment, has not been able to be effective in dealing with the repetition of crime, and the return of convicts to prison, following the commission of a new crime, and as a result of the increase in the criminal population, is considered the reason for the ineffectiveness of rehabilitation. Been. To solve this criticism, the policy of diversifying the guarantee of criminal executions and revising the system of execution of punishments and rehabilitation programs, as well as strengthening the material and human resources of criminal justice, especially the diversification of alternatives to imprisonment such as semi-liberty system, house arrest, etc., is the priority of the legislator.

It placed. Reforming and rehabilitating criminals in the aforementioned sense in Iranian law has also taken a supra-legislative, strategic aspect, and in other words, the validity of a constitutional principle.

The reformation of criminals is one of the duties of the judiciary, i.e. criminal justice institutions, and the organization of prisons has made it responsible for security and educational measures.

With the cooperation of executive bodies and public institutions and non-governmental organizations, in order to resocialize the convicts, measures are taken in four areas: 1- Reforming the prison environment 2- Education of prisoners, 3- Solving the living problems of the prisoners' families, 4- Introducing the prisoners who need employment to the relevant authorities after their release. In Iran's legislative and sub-legislative regulations, the process of de-prisoning and re-adjustment of convicts to the society has been emphasized in a scattered manner.

Nevertheless, in both the Islamic Penal Code and the Criminal Procedure Code, the manner of keeping and classifying convicts and accused persons, rehabilitation programs, the manner of meeting prisoners, the classification of children and adolescents in terms of sex, age, type of crimes, or the manner of execution of suspension of execution of punishment, Conditional release, deferred sentencing order, semi-freedom system, and the method of execution of punishment instead of imprisonment have been approved, and the assignment of the effect of the personality file or the assistant's report on the court's decision is also clear.

This research aims to evaluate the role and performance of formal and informal social organizations in the prevention of recidivism with an emphasis on social rehabilitation programs for criminals in the prison environment.

This research is based on the objective criterion in the applied research group, based on the data collection time criterion in the survey research group, based on the nature of data criterion and the basis of the research is a quantitative research.

The main tool for collecting information in this research is the questionnaire made by the researcher, the spectrum used in the questionnaire of this research is the Likert scale.

The reliability of the research tool has been confirmed based on Cronbach's alpha test of 0.72. The statistical population of this research includes workers, counselors and psychologists of social and support organizations under the supervision of the judiciary, personnel and

managers of prisons.

The sample size in this research is equal to 156 people using Spss Sample power sampling software and the sampling method in this research is available sampling. SPSS statistical software is used to analyze the questionnaire data of this research. In order to determine the presence or absence of influence between the variables and to estimate and generalize the results obtained from the sample size to the statistical population, the one-sample t test model and the Friedman test were used to evaluate the research hypotheses.

The ranking of social rehabilitation programs for criminals in the prison environment in terms of importance from the point of view of official and unofficial social organizations are: 1. Evaluation of criminals 2. Correctional programs in prison 3. Pre-release programs and measures 4. Implementation of international norms.

In this research, 5 hypotheses were proposed and investigated, and the following results were obtained: 1- The implementation of international norms as one of the social rehabilitation programs in the prison environment has not been effective in preventing criminals from repeating their crimes. 2- Assessing offenders as one of the social rehabilitation programs in the prison environment has been effective in preventing offenders from recidivism. 3- Correctional programs within the prison as one of the social rehabilitation programs in the prison environment has been effective in preventing offenders from repeating their crimes. 4- Pre-release programs and measures, as one of the social rehabilitation programs in the prison environment, are effective in preventing offenders from repeating their crimes. 5- The performance of formal and informal social organizations in the social rehabilitation programs of offenders in the prison environment is optimal. .

In general, it can be concluded that the performance of official and unofficial social organizations in the programs of social rehabilitation of criminals in the prison environment has not had much strength and intensity.

This Page Intentionally Left Blank

ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در پیشگیری از تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان (مورد مطالعه: سازمان‌های اجتماعی و حمایتی تحت نظارت قوه قضائیه)

شهناز حقی پور^۱، قدرت‌الله خسروشاهی^{۲*}، محمدحسین پوریانی^۳

۱. گروه حقوق، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران.

Email: sh.haghipour64@gmail.com

۲. گروه حقوق، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

* نویسنده مسئول: Email: gh.khosroshahi@ase.ui.ac.ir

۳. گروه جامعه‌شناسی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران.

Email: mhpouryani@yahoo.com

چکیده:

این پژوهش با هدف ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی ... در پیشگیری از تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان صورت پذیرفته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر نبوده است، برنامه‌های اصلاحی درون زندان، ارزیابی بزهکاران، برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی به‌عنوان برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر بوده است. رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان به لحاظ اهمیت از دیدگاه سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی عبارتند از: ۱. ارزیابی بزهکاران ۲. برنامه‌های اصلاحی درون زندان ۳. برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی ۴. پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی. عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسندگان (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

پژوهش‌های حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا
انجمن ایرانی حقوق جزا

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:
10.22034/IJLC.2024.417962.1913

تاریخ دریافت:
۸ مهر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:
۲۳ دی ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:
۱۵ اسفند ۱۴۰۲

غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان در حد نسبتاً مطلوب بوده و به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان از قدرت و شدت چندان بر خوردار نبوده است.

کلیدواژه‌ها:

جرم‌شناسی فرهنگی، سیاست جنایی، چالش‌های سیاست جنایی، نظام عدالت جنایی، جرم‌انگاری فرهنگی.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی در پیشگیری تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران (مورد مطالعه: سازمان‌های اجتماعی و حمایتی تحت نظارت قوه قضائیه)، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نراق، دانشکده علوم انسانی، نراق، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

شهناز حقی‌پور: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نوشتن - بررسی و ویرایش، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، تصویرسازی.

قدرت‌الله خسروشاهی: اعتبارسنجی، تحلیل، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نظارت، مدیریت پروژه.

محمدحسین پوریانی: تحلیل، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

حقی‌پور، شهناز، قدرت‌الله خسروشاهی و محمدحسین پوریانی. «ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در پیشگیری از تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان (مورد مطالعه: سازمان‌های اجتماعی و حمایتی تحت نظارت قوه قضائیه)». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی ۱۱، ش. ۲۲ (۱۵ اسفند، ۱۴۰۲): ۲۸۳-۳۱۴.

مقدمه

ابزارهای مقابله کردن با جرایم در حقوق جزا، همه مجازات‌ها و اقدامات تأمینی می‌باشند. ارباب عام و خاص، خنثی سازی و سزادهی کارکردهای سنتی و اصلاح، درمان یا بازپروری بزهکاران، عملکرد نوین مجازات است و مفید و موفق بودن آنها در جرم‌شناسی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد. اصلاح و بازپروری مستلزم لحاظ شخصیت بزهکار در مراحل مختلف عدالت کیفری با هدف متناسب کردن پاسخ‌های آن با خصوصیات عینی و شخصی وی است. بدین ترتیب است که در کنار پرونده کیفری مرتکب، پرونده شخصیت که شامل ویژگی‌های روانی، جسمانی، خانوادگی، شغلی و... وی است اهمیت پیدا می‌کند.^۱ بازپذیری اجتماعی بزهکار در دو معنی مضیق و موسع بکار برده می‌شود: بازپذیری در معنی مضیق یعنی انواع حمایت از زندانیان پس از آزادی و خروج از حبس با هدف تسهیل بازگشت آنان به بستر اجتماع.^۲ بازپذیری در معنی گسترده آن، مجموعه مداخلات کیفری، از قرارهای تأمین گرفته تا اجرای کیفر سالب آزادی و نیز مرحله پسا کیفری را شامل می‌شود، به گونه‌ای که فرد به سیستم عدالت کیفری بازنگردد؛ مداخلاتی که علاوه بر جرم ارتكابی به جنبه‌های انسانی، اجتماعی مرتکب در محیط کیفری نیز توجه می‌کند.^۳ اصلاح و بازپذیری اجتماعی بزهکاران به‌عنوان یک تدبیر انسانی در سیاست جنایی سازمان ملل از موقعیت ممتازی برخوردار است. در واقع، سازمان ملل از یک سو، از سال ۱۹۵۵، «اصلاح بزهکاران» را در عنوان کنگره‌های پنج سالانه خود، یعنی کنگره‌های پیشگیری از جرم و اصلاح بزهکاران وارد نمود و از سوی دیگر، در اسناد الزام آور و نیز ارشادی-توصیه‌ای، ضمن تکلیف دولت‌ها به مجازات مجرمین، بازپروری آنان را مورد تأکید قرار داد. اسناد توصیه‌ای-ارشادی مانند قواعد حداقل سازمان ملل درباره نحوه رفتار اصلاحی با زندانیان، قواعد استاندارد سازمان ملل برای اجرای عدالت کیفری کودکان و نوجوانان معروف به «قواعد پکن»، رهنمودهای سازمان ملل برای پیشگیری از جرایم اطفال و نوجوانان معروف به «اصول ریاض»، اصلاح و اجتماع‌پذیر نمودن بزهکاران را به دولت‌ها توصیه نموده است. بدین ترتیب، خاستگاه کارکرد جدید کیفر، یعنی بازپروری، در اصل به پایان قرن نوزدهم، ولی توسعه

۱. زهرا زند. «اثر بخشی مراقبت از مجرمان خطرناک پس از آزادی با نمونه موردی زندانیان شهر شیراز». دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت، دانشکده حقوق و علوم سیاسی (۱۳۹۳)، ۴۴.

۲. شهرام محمدی و کامبیز محمدی، «جلوه‌های ریسک جرم و تاثیر آن بر نهادهای حقوق کیفری در ایران»، مجله پژوهش علوم انسانی، ۳۶ (۱۳۹۳)، ۸۲.

۳. مصطفی جانقلی، «بررسی تأثیر مراقبت‌های بعد از خروج بر میزان تکرار جرم مددجویان زن آزاد شده از زندان»، نشریه اصلاح و تربیت، ۹۶ (۱۳۸۹)، ۳۵.

آن در پرتو یافته‌های جرم‌شناسی بالینی به نیمه دوم سده بیستم باز می‌گردد؛ اما تعلیمات و یافته‌های جرم‌شناسی واکنش اجتماعی که از نخستین رویکردهای انتقادی در جرم‌شناسی است و پس از آن، انتشار نتایج مطالعات ارزیابی کننده کارنامه اصلاح بزهکاران، بویژه تحقیقات مارتینسون، موجب تقویت این اندیشه شد که رسالت بازپروری نیز همانند کارکردهای سنتی کیفر، نتوانسته است در مقابله با تکرار جرم مؤثر واقع شود.^۴ بازگشت مجدد محکومان به زندان، به دنبال ارتکاب جرم جدید و در نتیجه افزایش جمعیت کیفری خود دلیل ناکارآمدی بازپروری تلقی می‌شد. برای رفع این انتقاد، سیاست متنوع‌سازی ضمانت اجرای کیفری و تجدید نظر در نظام اجرای کیفرها و برنامه‌های بازپروری و نیز تقویت امکانات مادی و انسانی عدالت کیفری، به‌ویژه تنوع بخشی جایگزین‌های حبس مانند نظام نیمه آزادی، حبس خانگی و... در اولویت قانون‌گذار قرار گرفت، به‌طوری که کارکرد بازپروری عدالت کیفری با نوسازی مفاهیم بنیادی و شیوه‌های جدید بازپروری همچنان در کشورهای مختلف به حیات خود ادامه داد و اصول راهبردی آن در مواردی جنبه تقنینی نیز به خود گرفت.^۵ اصلاح و بازپروری مجرمان به مفهوم پیش گفته، در حقوق ایران نیز، جنبه فرا تقنینی، راهبردی و به تعبیر دیگر اعتبار يك اصل قانون اساسی به خود گرفته است. اصلاح مجرمین از وظایف قوه قضاییه، یعنی نهادهای عدالت کیفری می‌باشد و سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی را مکلف ساخته است با همکاری دستگاه‌های اجرایی و مؤسسات عمومی و مردم نهاد، به منظور بازاجتماعی شدن محکومان، اقدامات را در چهار حوزه:^۶

۱. اصلاح محیط زندان
۲. آموزش زندانیان
۳. رفع مشکل معیشتی خانواده‌های زندانیان
۴. معرفی زندانیان نیازمند اشتغال به مراجع ذی‌ربط، پس از آزادی انجام دهد.

در مقررات تقنینی و فروتقنینی نیز به طور پراکنده، بر روند زندان‌زدایی و بازسازگاری محکومان با جامعه تأکید شده است. با وجود این، در دو قانون مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری اخیر التصویب، نحوه نگهداری و طبقه‌بندی محکومان و متهمان، برنامه‌های بازپروری، نحوه ملاقات زندانیان، طبقه‌بندی اطفال و نوجوانان از حیث جنس، سن، نوع جرایم، یا نحوه اجرای قرار تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی و نیز نحوه اجرای مجازات جایگزین حبس تصویب شده است و اینکه تکلیف چگونگی تأثیر

۴. نفیسه متولی زاده نایینی، «پیشگیری رشد مدار (زودرس)»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۲(۱۳۸۶)، ۷۱.

۵. محمد حاجی‌آبادی و محمد حسینی، «نقش مؤسسات حرفه آموزشی و کاردرمانی در اصلاح و بازسازی مجرمان». دانشکده

علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل (۱۳۹۸)، ۵۱.

۶. حسین غلامی و علی حسین نجفی ابرند آبادی، «نظریه مجازات‌های استحقاقی و تکرار جرم». نشریه مدرس علوم انسانی،

پرونده شخصیت و یا گزارش مددکار در رأی دادگاه نیز مشخص می‌باشد. این وضعیت از ناهماهنگی و جزیره‌ای بودن برنامه و اقدامات ناظر به اصلاح و درمان حکایت می‌کند.^۷ این پژوهش با هدف ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی (سازمان بهزیستی کشور، کمیته امداد حضرت امام خمینی (ره)، سازمان فنی و حرفه‌ای کشور، سازمان آموزش و پرورش) و غیر رسمی (مؤسسات آموزشی و پژوهشی خصوصی، مؤسسات خدمات روان‌شناسی، مشاوره‌ای و مددکاری) در پیشگیری از تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران صورت خواهد پذیرفت. سؤالات اساسی این پژوهش آنست که: سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی چه نقشی در پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران در محیط زندان دارند؟ عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران در محیط زندان چگونه می‌باشد؟ سؤالات فرعی پژوهش نیز عبارتند از: تا چه میزان برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان (پایه سازی هنجارهای بین‌المللی،^۸ ارزیابی بزهکاران،^۹ برنامه‌های اصلاحی زندان،^{۱۰} تدابیر پیش از آزاد^{۱۱})، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد؟

پیشینه پژوهش

ابراهیمی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بازپروری عادلانه مجرمان»، نشان داد که لازم است برای اصلاح و بازپذیری مجرمین، قانون جامعی وضع شود که شامل بازپروری، نهادهای متولی اصلاح،

---

۷. علی حسین نجفی ابرند آبادی. «مجازات‌های جامعه مدار در لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین زندان». مجموعه مقالات همایش راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان (۱۳۸۶)، ۱۲۸.

۸. منظور از هنجارهای بین‌المللی مقرراتی است که در اسناد بین‌المللی سازمان ملل در ارتباط با بازپروری و اصلاح مجرمین در درون زندان و پس از آزادی از زندان آمده است؛ مصادیق آن عبارتند از: ارزیابی و رفتارهای فردی شده، تماس با خانواده و جامعه، تربیت و آموزش حرفه‌ای.

۹. منظور از ارزیابی بزهکاران سنجش شیوه زندگی، رفتارها، خطرات، نیازها و نقاط قوت بزهکاران است؛ مصادیق آن عبارتند از: ارزیابی خطرات تکرار نزد بزهکار، چارچوب نظری خطرناک، نیازها و تأثیرپذیری، مدل زندگی مطلوب می‌باشد.

۱۰. منظور از برنامه‌های اصلاحی زندان: مراقبت‌های سلامت جسمانی، مشکلات مربوط به سلامت روانی و حمایت روانشناختی، درمان اعتیاد، برنامه‌های مربوط به تغییر رفتار، برنامه‌ها و فعالیت‌های مذهبی، تربیت و آموزش حرفه‌ای، کسب تجربه کار می‌باشد.

۱۱. منظور از برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی؛ تماس با خانواده، آماده‌سازی اجتماعی، آماده‌سازی بزه دیده، برنامه ریزی برای بازگشت، تقاضای آزادی مشروط، مساعدت برای یافتن مسکن یا شغل است.

شرایط لازم برای کنشگران اصلاح مجرمان مانند مددکاران اجتماعی، مدت زمان لازم برای اصلاح و بازپروری مجرمین بر حسب نوع جرم و کیفر و شخصیت آنها، به طور دقیق مشخص و تبیین شده باشد. همچنین بازپروری به‌عنوان یک حق برای مجرمین و از یک طرف به‌عنوان وظیفه و تکلیف نظام عدالت کیفری ضابطه‌مند باشد.^{۱۲}

افراسیابی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «امکان بازپذیری اجتماعی بزهکاران در بسترهای کیفری و پساکیفری موجود» نشان داد که طرح بستر علمی و انسجام یافته در جهت بازپذیری اجتماعی بزهکاران، نیازمند این است که در دو حوزه کیفری و پساکیفری سیاست‌گذاری صورت گیرد. لازم است در بسترهای کیفری عوامل ایجادکننده جرایم از طریق تحلیل جرایم، شناسایی و تحلیل شود و برای پیشگیری و کنترل عوامل جرم‌زا تدابیری طراحی و انجام گردد. در بسترهای پساکیفری موانع بازپذیری و اصلاح بزهکاران مانند موانع فرهنگی، اجتماعی و شغلی از مسیر بازپذیری و اصلاح آنها برداشته شود و از طرفی از طریق شناسایی حق آزادی مشروط برای تمام زندانی‌ها و نظارت و کنترل مؤثر فردی - وضعی بر آنها در این مدت، از سوق بزهکاران به تکرار جرم، پیشگیری شود.^{۱۳}

میر حسینی و لاریجانی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «شناسایی زمینه‌های طراحی مدل بازپذیری اجتماعی موفق زنان مجرم» نشان دادند که خط‌مشی‌ها و راهبردهای مناسب زنان به منظور بازپذیری اجتماعی در دو حیطة مناسب و سالم‌سازی محیط و بسط شبکه‌های اجتماعی جای می‌گیرند که در آخر مجموع این عوامل و اهبرد ها، رضایت از زندگی و سازش و ساماندهی اجتماعی (بازپذیری اجتماعی زنان) را ممکن می‌سازد.^{۱۴}

علایی و نوروزی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «نقش مؤسسات حرفه‌آموزی و کاردرمانی در اصلاح و بازسازی مجرمان» نشان دادند که در ایام تحمل حبس در زندان، زندانی فرصت مناسبی برای آموختن فنی و حرفه‌متناسب با استعداد و توانایی خود پیدا می‌کند. انجام کار در ایام تحمل کیفر و بهره‌گیری از امکانات آموزشی زندان به‌تدریج موجبات توان فنی و مهارت او را افزایش داده و پس از آزادی از زندان

۱۲. شهرام ابراهیمی، «بازپروری عادلانه مجرمان». مجله علمی پژوهشی آموزه‌های حقوق کیفری، ۳۰، ۹، (۱۳۹۱)، ۲۹.
 ۱۳. علی افراسیابی، «امکان بازپذیری اجتماعی بزهکاران در بسترهای کیفری و پسا کیفری موجود». مجله علمی پژوهشی پیشگیری از جرم، ۵، ۱۵، (۱۳۸۹)، ۴۶.
 ۱۴. زهرا میر حسینی و مهسا لاریجانی. «شناسایی زمینه‌های طراحی مدل بازپذیری اجتماعی موفق زنان مجرم». نشریه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱۶، ۱، (۱۳۹۷)، ۳۳.

به جهت تخصص و مهارتی که در ایام تحمل کیفر بدست آورده جذب بازار کار شده و همین امر زمینه جدایی او و عدم پیوستن به گروه‌های تبهکاری را فراهم می‌کند و باعث جلوگیری از تکرار مجدد جرم می‌شود.^{۱۵}

کوه‌رنگی‌ها و قماشی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «جایگاه اصلاح و بازپروری مجرمان و دارندگان حالت خطرناک در سیاست جنایی ایران» نشان دادند که سیاست جنایی می‌بایست به این سمت برود که در مورد مجرمین خطرناک حتی المقدور از روش‌های غیرکیفری و تنها نظارتی و آن‌هم خارج از محیط کیفری و به دست متخصصان از جمله روان‌شناسان و مددکاران، در صدد کنترل افراد پرخطر برآید و در واقع از طریق پیشگیری وضعی از وقوع جرم و جرایم بعدی این افراد جلوگیری نماید.^{۱۶} همچنین روش‌های اصلاحی و درمانی را در مقابل مجرمین در خارج از محیط زندان به کار برد زیرا در سال‌های اخیر به دلیل تورم جمعیت زندانیان، عدم تشکیل پرونده شخصیت و... امکان اجرای روش‌های اصلاحی باشکست مواجه گردیده است.

شریف‌آبادی و نیازپور (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «بازپروری عادلانه مجرمان، مبانی و جایگاه آن در حقوق ایران» نشان دادند، اصلاح و بازپروری مجرمان یکی از سیاست‌های اساسی سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران است که بنیان آن مبتنی بر بند پنجم از اصل ۱۵۶ قانون اساسی است. در واقع در این رویکرد رفتار جنایی بزهکار طرد می‌شود ولی خود فرد به‌عنوان شخصی که بنا به دلایلی مرتکب جرم شده و بنا به ذات پویایش امکان تحول و بازگشت به زندگی اجتماعی را دارد، موضوع تدابیر بازپرورانه قرار گرفته تا بتواند به زندگی جمعی بازگردد. برای نیل به این هدف ضروری است که تدابیر بازپرورانه در قالب یک روش منسجم و هدفمند قرار گیرد.^{۱۷}

شفیعی و خالقی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «جایگاه جامعه‌پذیری بزهکار پس از اجرای مجازات در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲» نشان دادند که وجود مشکلات و موانع مجازات‌ها نظیر افزایش جمعیت کیفری زندان‌ها، فقدان زیرساخت‌های لازم و کمبود نیروی انسانی متخصص مانند مددکار

۱۵. حشمت‌اله علایی و بهروز نوروزی، «نقش موسسات حرفه‌آموزی و کاردرمانی در اصلاح و بازسازی مجرمان». دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، (۱۳۹۹)، ۶۷.

۱۶. امیر کوه رنگیها و سعید قماش، «جایگاه اصلاح و بازپروری مجرمان و دارندگان حالت خطرناک در سیاست جنایی ایران». دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشان (۱۳۹۲)، ۷۳.

۱۷. فاطمه شریف‌آبادی و امیرحسین نیازپور. «بازپروری عادلانه مجرمان، مبانی و جایگاه آن در حقوق ایران». دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان (۱۳۹۴)، ۷۳.

اجتماعی نباید موجب فراموشی هدف اساسی کیفر، یعنی بازپروری و بازگشت مجرمین به جامعه شود، هدفی که از طریق رعایت حقوق اساسی مجرمین و احترام به حیثیت انسانی آنها به وجود می‌آید. این اصول و مبانی که با توجه به کرامت انسان شکل گرفته و حکمت آن این است که شأن و منزلت حقوق انسانی اعتلا یابد و شرایطی را برای اصلاح مجرمین تعیین می‌نماید. با رعایت همین اصول، عملکرد بازپروری و اصلاح مجرمین جنبه عادلانه می‌گیرد.^{۱۸}

باقرلو و ربانی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «رویکرد مقنن به بازسازی اجتماعی مجرمین» نشان دادند که با توجه به ماده ۳۸ قانون مجازات اسلامی جدید که با سپردگی اختیارات به قضات، با هدف به روزرسانی و منطقی کردن قانون مجازات اسلامی با تحولات امروزی و نیز پویا و شکوفا شدن آن، به قضات اختیار داده که در صورت محرز شدن جهات تخفیف، اگر پس از احراز مجرمیت تشخیص دهند که با اجرا نکردن مجازات مرتکبین اصلاح می‌شوند یا در صورت فقد سابقه کیفری مؤثر و گذشت شاکی و جبران ضرر و زیان یا برقراری ترتیبات جبران آن، مرتکبین اصلاح شوند تا حکم به معافیت از کیفر صادر کنند و همچنین در ماده ۲۳ این قانون نیز با رعایت شرایط مقرر در این قانون، متناسب با جرم ارتكابی برای فردی که به حد، قصاص محکوم شده، مجازات‌های تکمیلی تعیین نموده است که بند (ز) و (ژ) الزام به یادگیری حرفه، شغل یا کار معین و الزام به تحصیل دارد که اشاره مستقیمی به بحث اصلاح و درمان مجرمان دارد و همچنین به دلیل اینکه یکی از اصلی‌ترین اهداف بازسازی و اصلاح مجرمین پیشگیری از تکرار جرم است و بازسازی مجرمین این نتیجه را خواهد داشت که فعل خلاف قانون و ناپه‌نجا در جامعه اصلاح شده و تمایل به انجام رفتارهای قانونی را دارد.

رستمی و جوانمرد (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «چالش‌های نظری بازپروری در محکومان به کیفرهای خدمات عمومی رایگان» نشان دادند که یکی از مهم‌ترین انواع کیفرهای جایگزین حبس، کیفر خدمات عام‌المنفعه یا عمومی است. خدمات عام‌المنفعه، خدماتی است که محکوم علیه بدون دریافت دستمزد و به دستور دادگاه و به نفع جامعه انجام می‌دهد. در این کیفر، فرد مجرم به جای حبس، به ارائه خدمات به سود جامعه برای مدت مشخص همراه با تکلیف به ایفای برخی تعهدات می‌شود و در عین حال، ممکن است متعهد به اجرای این تکالیف هم نگردد. بدین ترتیب، این نوع مجازات به‌عنوان یک راهکار جایگزین زندان، در جهت بازپروری و اصلاح محکوم علیه از رهگذر جلوگیری از آثار منفی

۱۸. معصومه شفیعی و ابوالفتح خالقی. «جایگاه جامعه‌پذیری بزهکار پس از اجرای مجازات در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲». دانشکده حقوق دانشگاه قم (۱۳۹۵)، ۶۸.

محکومیت به حبس می‌باشد.^{۱۹}

نقی دخت و حسنی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «مطالعه جرم شناختی نقش آموزه‌های اسلامی در پیشگیری از جرایم و اصلاح مجرمین» نشان دادند که آموزه‌های دینی در ابعاد فردی و اجتماعی به دنبال ارائه راهکارهایی برای هدایت و کنترل تک تک افراد جامعه متناسب با هر ویژگی خاص انسانی است. محل ظهور این شیوه‌ها هم در مرحله قبل از تصمیم به ارتکاب جرم و هم در مرحله پس از ارتکاب جرم می‌باشد. تأمل در چنین منبع ارزشمند و گرانی می‌تواند هم برای تصمیم‌سازان اجتماعی مثمر شده و هم برای جامعه حقوقی از جمله قضات مسیری مطمئن و کارآمد در جهت اتخاذ تصمیمات صحیح در حوزه پیشگیری از جرایم و اصلاح مجرمان باشد.^{۲۰}

گو و تائو (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی نظریه مشاوره گروهی بزهکاران» نشان دادند که به طور کلی سه عنصر اصلی در تشکیل یک برنامه با ثبات بازپذیرسازی جامعه محور مداخله دارند که با حذف هر کدام برنامه مورد نظر نمی‌تواند به اجرا نهاده شود و از این رو نیل به اهداف تعیین شده در مدل بازپذیرسازی اجتماعی امکان پذیر نخواهد شد. نخست، تعهد و احساس مسئولیت جامعه و نهادهای اجتماعی در مشارکت دهی بزهکار و جلوگیری از طرد اجتماعی و حاشیه نشین شدن وی. دوم فراهم گردیدن تدابیر مساعدتی با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به نحوی که زمینه‌های عملی امکان اصلاح بزهکاران به بهترین شکل و متناسب با نوع و وخامت بزهی که مرتکب شدند مهیا گردد. سوم تدارک حمایت‌های مالی تا پشتوانه مالی برای توزیع کافی امکانات نقش آفرینی بزهکاران در اجتماع فراهم گردد؛ و از آنجا که این امکانات باید براساس فناوری‌های نوین تهیه شوند، بالطبع در بردارنده هزینه‌های گزافی هستند.

هانگ و کوو (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «آموزش مهارت‌های اجتماعی برای مجرمین در محیط‌های مرتبط با کار» نشان دادند که بر طبق رویکرد حقوق بشری در مدل توان بخشی اقتصادی، باید هرگونه تفکر مبتنی بر توزیع ناعادلانه و تبعیض آمیز امکانات اقتصادی در خصوص بزهکاران آن هم به صرف آنکه به سبب بزهکاری در مقایسه با سایر افراد جامعه کارایی اقتصادی کمتری دارند

۱۹. لونا رستمی و بهروز جوانمرد. «چالش‌های نظری بازپروری در محکومان به کیفرهای خدمات عمومی رایگان». دانشگاه آزاد اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت. (۱۳۹۵)، ۶۰.

۲۰. حسین نقی دخت و جعفر حسنی، «مطالعه جرم شناختی نقش آموزه‌های اسامی در پیشگیری از جرایم و اصلاح مجرمین». دانشکده حقوق قضایی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری (۱۳۹۹)، ۷۴.

مبارزه شود. آموزش‌دهی به بزهکار به گونه‌ای باشد که خود را عضوی منفعل و به حاشیه رانده شده در جامعه که نمی‌تواند در چرخه اقتصادی ایفای نقش نماید، نیندard و اعتماد به نفس خود را از دست ندهد. آموزش‌دهی به بزهکار در زمینه شغلی می‌تواند گامی مؤثر در اصلاح و درمان وی باشد و از بزهکاری مجدد وی پیشگیری به عمل آورد. مدل توان‌بخشی اقتصادی حقوق‌بشرمحور با تأکید بر لزوم تمرکززدایی از نهادهای دولتی در راستای فراهم شدن بستر مناسب برای استفاده از بزهکار به‌عنوان نیروی کار جامعه، تأسیس نهادهای غیر دولتی را مطرح می‌نماید. این نهادها که می‌توان از آنها تحت عنوان نهادهای معین دولت یاد نمود، می‌توانند از رهگذر اشتغال زایی برای بزهکار به موازات نهادهای دولتی موجبات بازتوانی اقتصادی و اصلاح و درمان وی را فراهم سازند.^{۲۱}

سیمسون و اوماچ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و ارائه خدمات داوطلبانه برای متخلفان» نشان دادند که ارائه اطلاعات از رهگذر مشاوره‌های پزشکی و مساعدت از طریق مددکاران اجتماعی، کاهش یا حذف عوامل جسمی و روحی بزهکاری از جمله بیماری‌های مزمن یا پیشگیری از وخیم‌تر شدن وضعیت بزهکار متعاقب ارتکاب مجدد بزه، تدارک مراقبت‌های پزشکی توأم با مکانیزم‌های نظارتی به گونه‌ای که به موازات اصلاح و درمان بزهکار از بزهکاری مجدد وی توسط مراقبان جلوگیری به عمل آید، تشخیص زودهنگام انحرافات و بیماری‌هایی که می‌تواند در آینده به بزهکاری‌های دیگری در آنان منجر شود، می‌تواند از برنامه‌های تأثیرگذار بر بازپذیرسازی زندانیان باشد.^{۲۲}

روش‌شناسی پژوهش

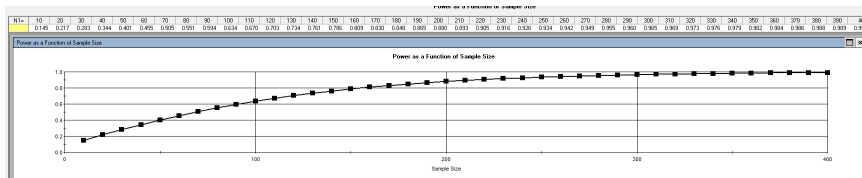
منظور از روش‌شناسی شیوه و انجام پژوهش است. روش‌های پژوهش را می‌توان براساس ضوابط و معیارهای مختلف طبقه‌بندی نمود و بایستی توجه شود که معیارهای مورد نظر جامع باشند. روش در این پژوهش بنابر معیارهای متفاوت برگزیده شده است، این پژوهش براساس معیار هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی، براساس معیار زمان جمع‌آوری داده‌ها در زمره پژوهش‌های پیمایشی، براساس معیار ماهیت داده‌ها و مبنای پژوهش در زمره پژوهش‌های کمی، براساس معیار خصوصیات موضوع در زمره پژوهش‌های همبستگی یا همخوانی، براساس معیار و انواع تحقیقات و نوع داده در زمره پژوهش‌های با داده دست‌اول، براساس معیار روش جمع‌آوری اطلاعات جزء پژوهش‌های میدانی، براساس پرسشنامه

21. W. Huang, and A. J. Cuvo. "Social skills training for adults with mental retardation in job-related settings". *JBehav Modif*, 21, 1(1997), 3-44. .

22. Simpson, Robert G. and Umach T. Identification and provision of voluntary services for offenders, *Criminology Therapy And Comparative International Journal of Offender*, 52, 5(2019), 538-553.

و همچنین براساس معیار میزان ژرفایی در زمره پژوهش‌های پنهانگر است. بنیادی‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، یک پرسشنامه محقق ساخته براساس مطالعه وسیعی از مفاهیم، متغیرها و نظریه‌های موجود در منابع مرتبط با پژوهش می‌باشد که پس از گردآوری طیف وسیعی از شاخص‌های مرتبط با موضوع پژوهش، یک پرسشنامه مقدماتی تهیه گردید و در بین صاحب‌نظران در حوزه موضوع پژوهش توزیع و اعتبار سنجی شد؛ جهت سنجش اعتبار ابزار اندازه‌گیری از اعتبار محتوا استفاده گردیده است، پرسشنامه نهایی این پژوهش پس از تدوین نهایی شاخص‌های آن و تأییدیه صاحب‌نظران در حوزه موضوع پژوهش و همچنین درج دیدگاه‌های اساتید در گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه، اعتبار صوری و اعتبار محتوای آن انجام شده است. سپس تعداد ۳۰ پرسشنامه در جامعه آماری توزیع گردید و بر طبق آزمون آلفای کرونباخ پایایی ابزار پژوهش برابر با (۰/۷۲) تأیید شد، در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم‌افزار آماری SPSS بکار گرفته شده، از آزمون تی‌تک نمونه‌ای برای آزمایش تأثیر متغیرها بر روی یکدیگر و تعمیم یا عدم تعمیم نتایج و دستاوردهای حاصل از حجم نمونه به جامعه آماری بکار گرفته شده، از آزمون فریدمن جهت ارزیابی فرضیه‌های پژوهش و مدل مفهومی پژوهش بکار گرفته شده و در راستای تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه فوق که به لحاظ آماری یک فرضیه تک متغیره کمی محسوب می‌شود و با توجه به نوع طراحی پرسشنامه این پژوهش که با یک طیف لیکرت ۵ درجه‌ای طراحی شده است و بحث مقایسه میانگین اکتسابی نمونه را با میانگین استاندارد جامعه (۳) مطرح می‌کند و همچنین با توجه به مقادیر آزمون کولموگروف اسمیرنوف که توزیع دیتاها را نرمال گزارش کرده است، از آزمون تی‌تک نمونه‌ای برای ارزیابی فرضیه‌های پژوهش استفاده گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شامل مددکاران، مشاوران و روان‌شناسان سازمان‌های اجتماعی و حمایتی تحت نظارت قوه قضائیه (سازمان‌های اجتماعی رسمی (سازمان بهزیستی کشور، کمیته امداد حضرت امام خمینی (ره)، سازمان فنی و حرفه‌ای کشور، سازمان آموزش و پرورش) و غیر رسمی (مؤسسات آموزشی و پژوهشی خصوصی، مؤسسات خدمات روان‌شناسی، مشاوره‌ای و مددکاری)، پرسنل و مدیران سازمان زندان‌ها بوده است، جهت تعیین حجم نمونه در این پژوهش از نرم‌افزار ارزشمند SPSS SAMPLE POWER استفاده گردیده و حجم نمونه در این پژوهش برابر با ۱۵۶ نفر و شیوه نمونه‌گیری در این پژوهش نمونه‌گیری دردسترس می‌باشد.

شکل ۱: خروجی برآورد حجم نمونه SPSS SAMPLE POWER

شکل ۱: نمودار برآورد حجم نمونه SPSS SAMPLE POWER

شکل ۲: نمودار برآورد حجم نمونه SPSS SAMPLE POWER

Group	Population Mean	Standard Deviation	N of Cases	Standard Error	95% Lower	95% Upper
Expected mean	3.5	2.5	156	0.20	3.17	3.83
Test against the constant	3.0					

Alpha= 0.050, Tails= 1

Power: 80%

در این پژوهش جهت رعایت اخلاق، اقداماتی انجام شده که مهمترین این اقدامات عبارت است از: ۱. اطمینان دادن به تکمیل‌کنندگان پرسش‌نامه‌ها مبنی بر اینکه اطلاعات آنها محرمانه و محفوظ می‌ماند. ۲. حفظ امانت در بکارگیری منابع (رعایت امانت علمی) و استفاده نکردن از منابع شبه‌ناک و غیرمعتبر. ۳. اختیاری بودن همکاری و شرکت در این پژوهش توسط شرکت‌کنندگان. ۴. آزاد بودن شرکت‌کنندگان در پژوهش که هر زمان اراده کنند از طرح (پاسخگویی به پرسشنامه) خارج شوند. ۵. پرهیز از جمع‌آوری اطلاعات از راه استراق سمع، دوربین مخفی و... ۶. رعایت بی‌طرفی و پرهیز از گرایش‌های خاص توسط پژوهشگر و رعایت حرمت افراد یا اجتماع هنگام بحث و تفسیر. ۷. استفاده از جدیدترین روش‌های تحقیق جهت اخذ نتیجه به‌گونه‌ای که بتواند در بهبود پژوهش‌های دیگر و یا برنامه‌ریزی‌ها مورد استفاده قرار گیرد. ۸. رعایت صداقت در هنگام تجزیه و تحلیل داده‌ها و عدم تحریف.

فرضیه‌های پژوهش

۱. پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد.
۲. ارزیابی بزهکاران به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد.

۳. برنامه‌های اصلاحی درون زندان به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد.
۴. برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد.
۵. عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان در حد مطلوب می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

در جدول یک نتایج آزمون آلفای کرونباخ متغیر مورد سنجش بیان شده است:

جدول ۱: آلفای کرونباخ متغیر مورد سنجش (برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان)

متغیر	ضریب پایایی ترکیبی (CR)	آلفای کرونباخ
برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان	۰,۷۵	۰,۷۲

نتایج درج شده در جدول فوق نشان می‌دهد که کلیه مقادیر با استانداردها تطبیق داشته و برازش مدل‌های اندازه‌گیری با استفاده از ۲ معیار ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) در حد مطلوب می‌باشند.

جدول ۲: فراوانی پاسخگویان به تفکیک متغیرهای جمعیت شناختی

متغیرها	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۷۶,۹
	زن	۲۳,۱
سن	۳۰ سال و کمتر	۱۶
	۳۱ تا ۴۰ سال	۳۹,۷
	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۱,۴
میزان تحصیلات	بیشتر از ۵۰ سال	۱۲,۸
	لیسانس	۲۶,۳
	فوق لیسانس و بالاتر	۷۳,۷
		۱۱۵

۲۸,۸	۴۵	کمتر از ۱۰ سال	سابقه خدمت
۵۳,۲	۸۳	۱۰ تا ۲۰ سال	
۱۷,۹	۲۸	بیشتر از ۲۰ سال	
۳۲,۱	۵۰	مددکاران	نوع پاسخگویان
۲۶,۳	۴۱	مشاوران	
۲۸,۲	۴۴	روان شناسان	
۹,۶	۱۵	پرسنل سازمان زندان‌ها	
۳,۸	۶	مدیران سازمان زندان‌ها	

توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آنست که ۷۶/۹ درصد از پاسخگویان در این پژوهش مرد و ۲۳/۱ درصد زن بوده‌اند. توزیع فراوانی سن پاسخگویان در این پژوهش نشان داد که ۱۶ درصد از پاسخگویان در این پژوهش در گروه سنی کمتر از ۳۰ سال، ۳۹/۷ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال، ۳۱/۴ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال و ۱۲/۸ درصد نیز در گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال قرار داشته‌اند. توزیع فراوانی مقطع تحصیلی پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آنست که ۲۶/۳ درصد از پاسخگویان در این پژوهش دارای میزان تحصیلات کارشناسی و ۷۳/۷ درصد نیز دارای میزان تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر بوده‌اند. توزیع فراوانی سنوات خدمت پاسخگویان در این پژوهش مشخص کرد که ۲۸/۸ درصد از پاسخگویان در این پژوهش دارای سنوات خدمت کمتر از ۱۰ سال، ۵۳/۲ درصد بین ۱۰ تا ۲۰ سال و ۱۷/۹ درصد نیز دارای سنوات خدمت بالاتر از ۲۰ سال بوده‌اند. توزیع فراوانی نوع پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آنست که ۳۲/۱ درصد از پاسخگویان در این پژوهش مددکار، ۲۶/۳ درصد مشاور، ۲۸/۲ درصد روان‌شناسان، ۹/۶ درصد پرسنل سازمان زندان‌ها و ۳/۸ درصد نیز مدیران سازمان زندان‌ها بوده‌اند.

جدول ۳: آماره‌های پراکندگی مرکزی (میانگین و انحراف معیار) از مؤلفه‌های متغیر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

متغیر	ابعاد	میانگین مؤلفه	میانگین متغیر
پیااده‌سازی هنجارهای بین‌المللی	ارزیابی و رفتارهای فردی شده	۲,۴۵	۲,۸۰
	تماس با خانواده و جامعه	۴,۱۲	
	تربیت و آموزش حرفه‌ای	۱,۸۵	
ارزیابی بزهکاران	ارزیابی خطرات تکرار نزد بزهکار	۴,۷۲	۴,۱۱
	چارچوب نظری خطرناک، نیازها، تأثیرپذیری	۴,۶۰	
	مدل زندگی مطلوب	۳,۰۳	
برنامه‌های اصلاحی درون زندان	مراقبت‌های سلامت جسمانی	۳,۶۰	۳,۷۵
	مشکلات مربوط به سلامت روانی و حمایت روانشناختی	۳,۵۰	
	درمان اعتیاد	۳,۴۷	
	برنامه‌های مربوط به تغییر رفتار	۳,۶۳	
	برنامه‌ها و فعالیت‌های مذهبی	۳,۸۴	
	تربیت و آموزش حرفه‌ای	۴,۵۰	
	کسب تجربه کار	۳,۷۳	
برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی	تماس با خانواده	۴,۵۰	۳,۷۲
	آماده‌سازی اجتماعی	۳,۷۷	
	آماده‌سازی بزه‌دیده	۳,۶۳	
	برنامه‌ریزی برای بازگشت	۳,۸۶	
	تقاضای آزادی مشروط	۴,۲۵	
	مساعدت برای یافتن مسکن یا شغل	۲,۳۲	

میانگین اکتسابی متغیرهای مطرح شده در پژوهش عبارتند از: پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی دارای میانگین ۲/۸۰، ارزیابی بزهکاران دارای میانگین ۴/۱۱، برنامه‌های اصلاحی درون زندان دارای

میانگین ۳/۷۵، برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی دارای میانگین ۳/۷۲ گزارش گردیده است، با توجه به عنوان پژوهش که به ارزیابی نقش و عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در پیشگیری از تکرار جرم با تأکید بر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان پرداخته است، برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان از دیدگاه سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی به ترتیب از بیشترین تا کمترین میانگین عبارتند از: ۱. ارزیابی بزهکاران ۲. برنامه‌های اصلاحی درون زندان ۳. برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی ۴. پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی. به این ترتیب می‌توان اظهار داشت که برنامه‌های فوق از دیدگاه سازمان‌های اجتماعی و حمایتی تحت نظارت قوه قضائیه بیشترین تا کمترین عملکرد و بازدهی را در بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴: آزمون کولموگوروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیرها	سطح معناداری	نتیجه آزمون
هنجارهای بین‌المللی	۰/۱۸	توزیع نرمال داده‌ها
ارزیابی بزهکاران	۰/۱۰	توزیع نرمال داده‌ها
برنامه‌های اصلاحی درون زندان	۰/۱۳	توزیع نرمال داده‌ها
برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی	۰/۱۶	توزیع نرمال داده‌ها
عملکرد سازمان‌ها	۰/۲۳	توزیع نرمال داده‌ها

بنابر آزمون بالا و سطوح معناداری تمام متغیرها که بزرگ‌تر از ۰/۰۵ گزارش شده می‌توان نتیجه گرفت که تمام متغیرها از توزیع نرمال پیروی می‌کنند و در این پژوهش می‌بایست آزمون‌های پارامتریک مورد استفاده قرار گیرد.

جدول ۵: آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی وضعیت برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

جدول آماره‌های توصیفی آزمون تی				متغیر مورد بررسی	
تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف استاندارد	۱۵۶	
۲/۸۰	۰/۶۱	۰/۰۴			
جدول آماره‌های استنباطی آزمون تی				پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی	
t آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها / حد پایین / حد بالا		
۵/۰۹	۱۵۵	۰/۰۳	۰/۲۰ / ۰/۷۱ / ۰/۹۳	نتیجه کلی آزمون	
وضعیت نامطلوب و تأیید عدم تأثیر پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی بر بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان					

ارزیابی فرضیه‌های پژوهش

با توجه به آزمون بالا به دلیل اینکه میزان سطح معناداری کسب شده در جدول آزمون تی تک‌نمونه‌ای برابر با $0/03$ است و این میزان با اطمینان $0/95$ از سطح بحرانی و استاندارد خطای $0/05$ کوچک‌تر است می‌توان استنباط نمود که پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر نمی‌باشد؛ بنابراین فرضیه اول پژوهش یعنی «پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد» تأیید نمی‌گردد و نتایج این آزمون مشخص می‌سازد که میانگین اکتسابی نمونه برابر با $2/80$ است که از میانگین جامعه (۳) با اختلاف $0/20$ پایین‌تر از حد متوسط اعلام شده است.

جدول ۶: آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی وضعیت برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

جدول آماره‌های توصیفی آزمون تی				متغیر مورد بررسی	
تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف استاندارد		
۱۵۶	۴,۱۱	۰,۸۳	۰,۰۲	ارزیابی بزهکاران	
جدول آماره‌های استنباطی آزمون تی					
آزمون t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین‌ها		حد پایین / حد بالا
۱۰,۳۵	۱۵۵	۰,۰۰۰۱	۱,۱۱		۰,۳۸ / ۰,۰۳
وضعیت مطلوب و تأیید تأثیر ارزیابی بزهکاران بر بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان					نتیجه کلی آزمون

با توجه به آزمون بالا به این دلیل که میزان سطح معناداری به‌دست‌آمده در جدول آزمون تی تک‌نمونه‌ای مساوی با $0/0001$ است و این میزان با اطمینان $0/95$ از سطح بحرانی و استاندارد خطای $0/05$ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که ارزیابی بزهکاران به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد؛ بنابراین فرضیه دوم پژوهش یعنی «ارزیابی بزهکاران به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد» تأیید می‌گردد و نتایج این آزمون مشخص می‌سازد که میانگین اکتسابی نمونه، برابر با $4/11$ است که از میانگین جامعه (۳) با اختلاف $1/11$ بالاتر از حد متوسط اعلام شده است.

جدول ۷: آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی وضعیت برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

جدول آماره‌های توصیفی آزمون تی					متغیر مورد بررسی
خطای انحراف استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد	برنامه‌های اصلاحی درون زندان	
۰,۰۳	۰,۷۶	۳,۷۵	۱۵۶		
جدول آماره‌های استنباطی آزمون تی					
حد پایین / حد بالا	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون t	
۰,۸۸ / ۰,۵۰	۰,۷۵	۰,۰۰۰۱	۱۵۵	۸,۷۹	
وضعیت مطلوب و تأیید تأثیر برنامه‌های اصلاحی درون زندان بر بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان					نتیجه کلی آزمون

با توجه به آزمون بالا به این دلیل که چون مقدار سطح معناداری به دست آمده در جدول آزمون تی تک‌نمونه‌ای برابر با $۰/۰۰۰۱$ می‌باشد و این مقدار با اطمینان $۰/۹۵$ از سطح بحرانی و استاندارد خطای $۰/۰۵$ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که برنامه‌های اصلاحی درون زندان به عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد بنابراین فرضیه سوم پژوهش یعنی «برنامه‌های اصلاحی درون زندان به عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد» تأیید می‌گردد و نتایج این آزمون نشان می‌دهد که میانگین اکتسابی نمونه برابر با $۳/۷۵$ است که از میانگین جامعه (۳) با اختلاف $۰/۷۵$ بیشتر از حد متوسط اعلام شده است.

جدول ۸: آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی وضعیت برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

جدول آماره‌های توصیفی آزمون تی					متغیر مورد بررسی
خطای انحراف استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد	برنامه‌ها و تدابیر پیش از	
۰,۰۴	۰,۵۴	۳,۷۲	۱۵۶		
جدول آماره‌های استنباطی آزمون تی					
حد پایین / حد بالا	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون t	
۰,۸۴ / ۰,۶۱	۰,۷۲	۰,۰۱	۱۵۵	۸,۶۷	
وضعیت مطلوب و تأیید تأثیر برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی زندان بر بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان					نتیجه کلی آزمون

با توجه به آزمون بالا به این دلیل که مقدار سطح معناداری کسب شده در جدول آزمون تی تک‌نمونه‌ای

مساوی با ۰/۰۱ است و این میزان با اطمینان ۰/۹۵ از سطح بحرانی و استاندارد خطای ۰/۰۵ کوچک‌تر است؛ می‌توان نتیجه گرفت که برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد؛ بنابراین فرضیه چهارم پژوهش یعنی «برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد» تأیید می‌گردد و این آزمون نشان می‌دهد که میانگین اکتسابی نمونه برابر با ۳/۷۲ است که از میانگین جامعه (۳) با اختلاف ۰/۷۲ بیشتر از حد متوسط اعلام شده است.

جدول ۹: آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

رتبه نهایی مؤلفه	میانگین رتبه مؤلفه‌ها	برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان
۴	۱,۲۵	هنجارهای بین‌المللی
۱	۳,۷۴	ارزیابی بزهکاران
۲	۳,۱۵	برنامه‌های اصلاحی درون زندان
۳	۲,۵۹	برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی
۱۵۶		تعداد
۵۸,۷۶		مقدار کای اسکوار
۳		درجه آزادی
۰,۰۰۰۱		سطح معناداری آزمون فریدمن
وجود تفاوت معنادار بین رتبه مؤلفه‌ها		نتیجه آزمون

با توجه به نتایج آزمون فریدمن در رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان برای اینکه میزان سطح معناداری مساوی با ۰/۰۰۰۱ بوده و از سطح خطای استاندارد ۰/۰۵ کمتر اعلام شده است؛ می‌توان نتیجه گرفت که میانگین رتبه اکتسابی هریک از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان تفاوت معناداری با سایر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان دارد. پس رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان به لحاظ اهمیت از دیدگاه سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی عبارتند از: ۱. ارزیابی بزهکاران ۲. برنامه‌های اصلاحی درون زندان ۳. برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی ۴. پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی.

جدول ۱۰: آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای ارزیابی عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان

جدول آماره‌های توصیفی آزمون تی					متغیر مورد بررسی
خطای انحراف استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد	عملکرد سازمان‌ها در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران	
۰,۰۵	۰,۷۷	۳,۱۲	۱۵۶		
جدول آماره‌های استنباطی آزمون تی					
حد پایین / حد بالا	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه آزادی	آزمون t	نتیجه کلی آزمون
۰,۱۶ / -۰,۹۵	۰,۱۲	۰,۰۷	۱۵۵	۸,۶۷	
وضعیت نسبتاً مطلوب عملکرد سازمان‌ها در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان					

بنابر آزمون بالا به این دلیل که مقدار سطح معناداری کسب شده در جدول آزمون تی تک‌نمونه‌ای برابر با $۰/۰۷$ است و این مقدار با اطمینان $۰/۹۵$ از سطح بحرانی و استاندارد خطای $۰/۰۵$ بزرگ‌تر است می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان در حد نسبتاً مطلوب می‌باشد؛ بنابراین فرضیه پنجم پژوهش یعنی «عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان در حد مطلوب می‌باشد» تأیید گردید و نتایج این آزمون مشخص می‌سازد که میانگین اکتسابی نمونه برابر با $۳/۱۲$ است که از میانگین جامعه (۳) با اختلاف $۰/۱۲$ بیشتر از حد متوسط اعلام شده است. به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان از قدرت و شدت چندان برخوردار نبوده است.

نتیجه‌گیری

منظور از بازپذیری، فرایند سازگاری روانشناختی و اجتماعی یک فرد در محیط اجتماعی خاص خود می‌باشد. در قلمرو پیشگیری از جرم و عدالت کیفری، هدف برنامه‌های بازپذیری اجتماعی ممانعت از ارتکاب جرم و کاهش خطر تکرار از جانب گروه معارض قانون می‌باشد. به همین دلیل، مداخلات بازپذیری اجتماعی توسط اجزاء مختلف نظام عدالت کیفری با مشارکت سازمان‌های اجتماعی، سازمان‌های مردم‌نهاد، مؤسسات آموزشی، اجتماع و خانواده بزهکاران انجام می‌شود؛ اما این برنامه‌ها را همچنین

می‌توان نسبت به گروه‌های مختلف مستعد ارتکاب عمل مجرمانه یا تکرار، از جمله اطفال و جوانان که فرایند جامعه‌پذیری آنان در جریان است، همچنین افراد متعلق به گروه‌هایی که در مسیر سازگاری با مشکلات مواجه می‌شوند، مانند اقلیت‌ها، مهاجرین، بیماران روانی یا معتادان اعمال نمود. برخی از این گروه‌ها در مواردی با موانع غیرقابل رفع مواجه می‌شوند. مدیریت رفع این مشکلات نیاز به مساعدت نهادهای مختلف دارد. منظور از «برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی»، به طور خاص، مداخلاتی است که برای کمک به بزهکاران مستقر در يك مؤسسه کیفری مانند بازداشتگاه‌ها، زندان، آسایشگاه روانی یا مراکز ترک اعتیاد انجام می‌شود. این مداخلات مشتمل است بر بازسازگاری، تربیت و آموزش، برنامه‌های آماده‌سازی آزادی از زندان و نیز حین آزادی مشروط و پس از خروج از زندان. این پژوهش در پاسخ به ۴ فرضیه صورت پذیرفته است. نتیجه فرضیه اول: پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر نمی‌باشد یعنی ارزیابی و رفتارهای فردی شده، تماس با خانواده و جامعه و تربیت و آموزش حرفه‌ای از شاخص‌های تأثیرگذار در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران نبوده است. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های ابراهیمی (۱۳۹۱) لاریجانی (۱۳۹۷) نوروزی (۱۳۹۹) کوره‌رنگی‌ها و قماش (۱۳۹۲) شریف‌آبادی و نیازپور (۱۳۹۴) شفيعی و خالقی (۱۳۹۵) ربانی (۱۳۹۷) رستمی و جوانمرد (۱۳۹۵) نقی‌دخت و حسنی (۱۳۹۹) به دلیل تفاوت در مفاهیم و روش همسو نبوده است. نتیجه فرضیه دوم: ارزیابی بزهکاران به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد. یعنی ارزیابی خطرات تکرار نزد بزهکار، چارچوب نظری خطر، نیازها، تأثیرپذیری، مدل زندگی مطلوب از شاخص‌های تأثیرگذار در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران بوده است. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های ابراهیمی (۱۳۹۱) لاریجانی (۱۳۹۷) نوروزی (۱۳۹۹) کوره‌رنگی‌ها و قماش (۱۳۹۲) شریف‌آبادی و نیازپور (۱۳۹۴) شفيعی و خالقی (۱۳۹۵) ربانی (۱۳۹۷) رستمی و جوانمرد (۱۳۹۵) نقی‌دخت و حسنی (۱۳۹۹) به دلیل شباهت در مفاهیم و روش همسو بوده است. نتیجه فرضیه سوم: برنامه‌های اصلاحی درون زندان به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد. یعنی مراقبت‌های سلامت جسمانی، مشکلات مربوط به سلامت روانی و حمایت روانشناختی، درمان اعتیاد، برنامه‌های مربوط به تغییر رفتار، برنامه‌ها و فعالیت‌های مذهبی، تربیت و آموزش حرفه‌ای، کسب تجربه

کار از شاخص‌های تأثیرگذار در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران بوده است. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های ابراهیمی (۱۳۹۱) لاریجانی (۱۳۹۷) نوروزی (۱۳۹۹) کوره‌رنگی‌ها و قماش (۱۳۹۲) شریف‌آبادی و نیازپور (۱۳۹۴) شفيعی و خالقی (۱۳۹۵) ربانی (۱۳۹۷) رستمی و جوانمرد (۱۳۹۵) نقی‌دخت و حسنی (۱۳۹۹) به دلیل شباهت در مفاهیم و روش همسو بوده است. نتیجه فرضیه چهارم: برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی به‌عنوان یکی از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران مؤثر می‌باشد. یعنی تماس با خانواده، آماده‌سازی اجتماعی، آماده‌سازی بزه‌دیده، برنامه‌ریزی برای بازگشت، تقاضای آزادی مشروط، مساعدت برای یافتن مسکن یا شغل از شاخص‌های تأثیرگذار در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی در محیط زندان، در راستای پیشگیری از تکرار جرم بزهکاران بوده است. نتایج این فرضیه با پژوهش‌های ابراهیمی (۱۳۹۱) لاریجانی (۱۳۹۷) نوروزی (۱۳۹۹) کوره‌رنگی‌ها و قماش (۱۳۹۲) شریف‌آبادی و نیازپور (۱۳۹۴) شفيعی و خالقی (۱۳۹۵) ربانی (۱۳۹۷) رستمی و جوانمرد (۱۳۹۵) نقی‌دخت و حسنی (۱۳۹۹) به دلیل شباهت در مفاهیم و روش همسو بوده است. نتیجه فرضیه پنجم: عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان در حد نسبتاً مطلوب می‌باشد، پس به‌طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان از قدرت و شدت چندانی برخوردار نبوده است. با توجه به نتایج آزمون فریدمن در رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان می‌توان استنباط نمود که میانگین رتبه اکتسابی هریک از برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان تفاوت معناداری با سایر برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان دارد. رتبه‌بندی برنامه‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران در محیط زندان به لحاظ اهمیت از دیدگاه سازمان‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی عبارتند از: ۱. ارزیابی بزهکاران ۲. برنامه‌های اصلاحی درون زندان ۳. برنامه‌ها و تدابیر پیش از آزادی ۴. پیاده‌سازی هنجارهای بین‌المللی.

پیشنهادها

- ۱- برنامه‌های نهادی ناظر به بازگشت بزهکاران در جامعه مشتمل بر محورهای مختلف رشد، شناخت رفتاری و قابلیت بهبود سلامت روانی، درمان اعتیاد، آموزش و تربیت، آموزش‌های حرفه‌ای، مشاوره و پایش و همراهی است. زمانی که این برنامه‌ها مبتنی بر ارزیابی تشخیص

کامل بزهکار و وضعیت او باشد، اثربخش‌تر خواهد بود. این ارزیابی‌ها باید تا حد امکان پس از پذیرش بزهکار در يك مؤسسه یا زندان انجام شود و مبنای مداخلات شخصی شده بعدی قرار گیرد.

۲- به منظور علمی و واقعی کردن برنامه اصلاح و بازپذیری اجتماعی بزهکار در رهیافت‌های بازپذیرسازی اجتماعی بزهکاران و همچنین قابلیت ارزیابی و جرح و تعدیل در برنامه‌های بازپذیرانه به منظور اجرای برنامه‌های مناسب‌تر ضروری است که هدف اصلی برنامه‌های اصلاح و درمان بر بازپذیری اجتماعی بزهکاران مبتنی باشد، در این صورت برنامه‌های اجرایی باید طوری طراحی و اجرا شود که این هدف را تأمین کند.

۳- از آنجایی که برخی از بزهکاران به کیفرهای (حبس) کوتاه مدت محکوم می‌شوند، اجازه و شانس شرکت در برنامه‌ها را پیدا نمی‌کنند؛ بنابراین با توجه به دسترسی عموماً محدود به برنامه‌ها و نیز اختیاری و داوطلبانه بودن شرکت در آن، عده‌ای زیاد از آنان نمی‌توانند و یا تصمیم به شرکت در برنامه‌های متناسب نمی‌گیرند و در نتیجه بدون آمادگی قبلی در اجتماع رها می‌شوند. بر همین اساس باید متناسب با این گروه، برنامه‌هایی نیز در بستر اجتماع ارائه شود.

۴- به منظور سامان‌دهی افکار عمومی نهادهای جامعه و بسیج آنها در مسیرهای مثبت که بتوانند در بازپذیری بزهکاران مشارکت کنند، ضروری است تدابیری طراحی و اجرا شود که از طریق توسعه میزگردهای آموزشی در رسانه‌های جمعی و یا آموزش عمومی در مراجع علمی، دیدگاه‌های علمای جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی در افکار عمومی نهادینه و معلوم شود که جرم یک پدیده مطرود و قبیح است ولی بزهکار شخصی است که باید به آغوش جامعه بازگردد.

۵- به جای اعمال محدودیت برای بزهکاران به‌ویژه محدودیت در زمینه اشتغال، می‌توان از آورده‌های پیشگیری وضعی با رویکرد مبتنی بر آموزه‌های مختلف بهره‌جست. از سویی به نظر می‌رسد که سیاست جنایی عصر حاضر باید رویکرد ترمیمی و جبرانگر داشته باشد و در مقام حل مسائل و مشکلات بزهکار و بزه دیده برآید، نه این که از طریق محروم کردن بزهکار از حقوق اجتماعی و یا حق اشتغال، بر مشکلات وی بیافزاید. از این رو، ضروری است ارزیابی برنامه‌های اصلاحی بازپذیری بزهکاران، مورد توجه سیاست‌گذاران و مجریان برنامه‌های جرم‌شناسی بالینی قرار گیرد.

۶- از طرفی شایسته است که همه برنامه‌ها به گونه‌ای طراحی شود که ضمن برابری جنسیتی،

نیازها و وضعیت‌های خاص زنان نیز در آن لحاظ گردد، خصوصیات فرهنگی و حرفه‌ای را مورد توجه قرار دهد و بازتاب تکثر فرهنگی و تنوع قومی باشد و تا حد امکان به زبان قابل فهم برای بزهکاران ارائه شود.

فهرست منابع

- الف) منابع فارسی
- ابراهیمی، شهرام. «بازپروری عادلانه مجرمان»، آموزه‌های حقوق کیفری، ۹، ۳(۱۳۹۱).
  - افراسیابی، علی. «امکان بازپذیری اجتماعی بزهکاران در بسترهای کیفری و پسا کیفری موجود»، فصلنامه علمی- پژوهشی پیشگیری از جرم، ۵، ۱۵(۱۳۸۹).
  - باقرلو، زهرا، علی ربانی. «رویکرد مقنن به بازسازی اجتماعی مجرمین»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، (۱۳۹۷).
  - جانقلی، مصطفی. «بررسی تأثیر مراقبت‌های بعد از خروج بر میزان تکرار جرم مددجویان زن آزاد شده از زندان»، نشریه اصلاح و تربیت، ۹۶(۱۳۸۹)، ۳۵.
  - حاجی‌آبادی، محمد و حسینی، محمد. «نقش مؤسسات حرفه آموزشی و کاردرمانی در اصلاح و بازسازی مجرمان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، ۱۳۹۸.
  - رستمی، لونا، بهروز جوانمرد. «چالش‌های نظری بازپروری در محکومان به کیفرهای خدمات عمومی رایگان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی صفادشت، ۱۳۹۵.
  - زند، زهرا. «اثر بخشی مراقبت از مجرمان خطرناک پس از آزادی با نمونه موردی زندانیان شهر شیراز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفت، ۱۳۹۳.
  - شریف‌آبادی، فاطمه، امیر حسین نیازپور. «بازپروری عادلانه مجرمان، مبانی و جایگاه آن در حقوق ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، ۱۳۹۴.
  - شفیع، معصومه، ابوالفتح خالقی. «جایگاه جامعه پذیری بزهکار پس از اجرای مجازات در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، ۱۳۹۵.
  - علایی، حشمت‌اله، بهروز نوروزی. «نقش مؤسسات حرفه آموزشی و کاردرمانی در اصلاح و بازسازی مجرمان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل، ۱۳۹۹.
  - غلامی، حسین، علی حسین نجفی. نظریه مجازات‌های استحقاقی و تکرار جرم، نشریه مدرس علوم انسانی، ۱۳(۱۳۷۸).
  - کوه‌رنگی‌ها، امیر، سعید قماش. «جایگاه اصلاح و بازپروری مجرمان و دارندگان حالت خطرناک در سیاست جنایی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشان، ۱۳۹۲.
  - متولی زاده نایینی، نفیسه. «پیشگیری رشد مدار(زودرس)»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۲(۱۳۸۶)، ۷۱.
  - محمدی، شهرام و کامبیز محمدی، «جلوه‌های ریسک جرم و تأثیر آن بر نهادهای حقوق کیفری در ایران»، مجله پژوهش علوم انسانی، ۳۶(۱۳۹۳)، ۸۲.
  - میر حسینی، زهرا، مهسا لاریجانی. «شناسایی زمینه‌های طراحی مدل بازپذیری اجتماعی موفق زنان مجرم»، نشریه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱، ۱۶(۱۳۹۷).
  - نجفی ابرندآبادی، علی حسین. مجازات‌های جامعه مدار در لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین زندان. مجموعه مقالات همایش راهکارهای کاهش جمعیت کیفری زندان. چاپ اول. تهران: نشر میزان ۱۳۸۶.
  - نقی‌دخت، حسین، جعفر حسینی. «مطالعه جرم‌شناختی نقش آموزه‌های اسلامی در پیشگیری از جرایم و اصلاح مجرمین». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ۱۳۹۹.

ب) منابع خارجی

- Go, Charles G. And Thao N. Le. "Gender Differences in Cambodian Delinquency: The Role of Ethnic Identity, Parental Discipline, and Peer Delinquency". *Crime & Delinquency*, 51, 2(2005), 220-237. <https://doi.org/10.1177/0011128704273466>
- Huang, W. and A. J. Cuvo. "Social skills training for adults with mental retardation in job-related settings". *JBehav Modif*, 21, 1(1997), 3-44. doi: 10.1177/01454455970211001.
- Simpson, Robert G. and T. Umach. "Identification and provision of voluntary services for offenders". *Criminology Therapy And Comparative International Journal of Offender*, 52, 5(2019), 538-553.